

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-21>

УДК [338.48:55](477.83-11-751:282.247.314)

ЕКСКУРСІЙНІ ОБ'ЄКТИ МИКОЛАЄВА ТА ОКОЛИЦЬ (ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

EXCURSION OBJECTS OF MYKOLAIV AND SURROUNDINGS (LVIV OBLAST)

Дмитрук Роман Ярославовичкандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1850-3242>**Андрейчук Юрій Михайлович**кандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4940-4319>**Яцишин Андрій Михайлович**кандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3114-3042>**Dmytruk Roman, Andreychuk Yuriy, Yatsyshyn Andrii**
Ivan Franko National University of Lviv

У статті подано результати дослідження туристичного потенціалу Миколаєва та околиць у Львівській області. Метою є виявлення екскурсійних об'єктів, здатних сприяти розвитку туризму загалом і особливо геотуризму. Застосовані польові та камеральні методи дозволили проаналізувати геологічні, геоморфологічні й гідрогеологічні риси території. Підкреслено, що на відміну від Львова та відомих курортів, ця локація залишається малодослідженою, але перспективною. Розглянуто природні комплекси Дністра, заказник «Стариці Дністра», озеро Задорожнє, а також культурні пам'ятки – палац у Роздолі, монастир, археологічні об'єкти. Відзначено значення антропогенних утворень, зокрема кар'єрів. Попри занедбаний стан деяких пам'яток, автори наголошують, що їхня популяризація здатна активізувати туризм і позитивно вплинути на економіку регіону.

Ключові слова: екскурсійні об'єкти, Опілля, заклади гостинності, геотуризм, пам'ятки природи, геолого-геоморфологічна будова, Дністер.

The article presents the results of a comprehensive study of the tourism potential of the town of Mykolaiv and its surroundings in Lviv Oblast. The main objective of the research is the identification and characterization of excursion sites that may significantly contribute to the development of geotourism in this part of Western Ukraine. The methodology combined field investigations with desk-based analysis, which allowed the authors to explore the geological, geomorphological, and hydrogeological structure of the region. While Lviv and well-known spa resorts such as Truskavets, Skhidnytsia, and Morshyn remain the focus of most tourism studies, this work emphasizes a less-researched destination that combines natural, cultural, and anthropogenic resources of notable value. Among the most prominent natural attractions are the Dniester Valley and the landscape reserve "Starytsi Dniestra," which preserves rare wetland ecosystems, floodplain meadows, and forests with endangered species. Zadorozhne Lake, created in the former cement quarry, has become one of the most popular leisure zones, offering beach recreation, scuba diving, paddleboarding, and accommodation facilities. Other geotourism assets include the Lisna Cave (also known as "Mammoth-Kohutia"), a site inhabited by bats and notable for its geological structure, and the Pryima Grotto, where archaeological finds testify to the presence of Neanderthals about 45,000 years ago. In the northern sector, the Stilske settlement complex represents an important archaeological reserve associated with the early medieval culture of the White Croats, adding considerable historical depth to the region's tourist offer. Cultural and historical monuments are also significant. In Rozdil, visitors encounter the palace of the Zhevuskis-Lantskoronskis family, once housing a rich art collection, and the defensive Carmelite monastery with the church of Our Lady of Mount Carmel. In the village of Zaklad stands the imposing charitable institution founded by Count Stanisław Skarbek, later repurposed as a Soviet prison and currently functioning as a correctional facility. Although many of these monuments

are in poor condition, they still embody substantial cultural and architectural value. Industrial heritage also contributes to the geotourism profile: abandoned quarries and sulfur-extraction landscapes form unique anthropogenic reliefs that, despite ecological risks, possess educational and recreational significance. The study emphasizes that the coexistence of preserved natural landscapes, anthropogenic forms, and historical monuments makes the Mykolaiv area a promising geotourism destination. However, the authors underline that sustainable tourism development requires the cooperation of local communities, businesses, and scientific institutions. Proper promotion of these resources may raise cultural awareness, foster identity with the local heritage, and simultaneously improve the economic situation of the region by stimulating hospitality services, infrastructure, and employment. Thus, Mykolaiv and its surroundings, strategically located within transit routes of Lviv Oblast, can transform from a marginally known locality into a dynamic tourism hub of regional importance.

Keywords: excursion objects, Opilla, hospitality establishments, geotourism, sights of nature, geological and geomorphological structure, Dnister.

Постановка проблеми. Львівська область відзначається великою кількістю об'єктів, що користуються популярністю серед туристів. Окремі з них характеризуються значними потоками екскурсантів. Традиційно найбільш затребуваними вважаються великі міста – Львів, Дрогобич, Золочів, Жовква, Самбір тощо. Також значну кількість відвідувачів приймають території, які здавна є туристичними центрами. Це передусім курорти з визнаним рекреаційним потенціалом (Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів) та дестинації з відомими туристичними об'єктами (Олесько, Підгірці, Славське та ін.) [5]. Багато зі згаданих місць досліджуються науковцями різних напрямів і позиціонуються як туристичні магніти. Вдалий вибір маркетингових стратегій та тривала історія функціонування забезпечують їм численних відвідувачів, що особливо позначилося в роки повномасштабної війни, коли чоловікам було заборонено виїзд за межі України, а традиційні південні та східні зони відпочинку стали небезпечними через окупацію, близькість бойових дій та руйнування туристичної інфраструктури [2]. Фактично, у 2022–2023 рр. внутрішній туризм (Українська асоціація туристичних агентств, 2023) на заході країни поживався, адже узбережжя Чорного моря (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька обл.) та Крим були недоступні для відпочинку [5; 6; 14].

Як згадувалось, детальні наукові роботи, в яких зібрано значний фактичний матеріал щодо екскурсійних об'єктів Львівщини, здебільшого стосуються саме великих міст та їх околиць, або локацій, що традиційно вважаються туристичними магнітами [6; 15]. Проте в межах області є чимало менш відомих місцин, де спостерігається вдале поєднання природних об'єктів з антропогенними (культурно-історичними). Вигідне розташування таких локацій (неподалік великих міст, на транзитних туристичних шляхах) дає підстави

вважати, що в майбутньому за умови успішної колаборації місцевої влади, бізнесу та науковців вони можуть «вистрілити» як нові туристичні дестинації. Одним із таких вдалих поєднань різнопланових туристичних ресурсів, на наш погляд, є місто Миколаїв та його околиці.

Досліджувана територія та методи. Миколаїв і прилеглі території локалізовані на лівобережжі Дністра між його притоками Зуброю на заході та Барвінком на сході; північна межа умовно простягається лінією Гонятичі–Тростянець–Стільсько–Ілів (рис. 1). У сучасному адміністративно-територіальному поділі досліджувана площа охоплює чотири територіальні громади: Миколаївську, Тростянецьку, Розвадівську та Новороздільську [9].

Методологічно робота спиралася на поєднання польових і камеральних підходів. У польовому блоці виконано маршрутні та вузлові обстеження ключових геосайтів із фотофіксацією, геолого-літологічним описом і стратифікацією відслонень, морфометричним аналізом форм рельєфу (уступів кар'єрів, ярів, бортів долин), рекогносцирувальним картуванням карстових проявів у печері Лісна та гроті Прийма, а також гідрологічними спостереженнями за рівнем і режимом водних об'єктів (оз. Задорожнє/Барвінок, стариці Дністра). Для локалізації точок спостережень використовувалися GPS-трекінг і прив'язка до топографічних карт та планів. На об'єктах техногенного походження фіксувалися типи і ступінь антропогенної трансформації. Камеральний етап включав аналіз наукової та довідкової літератури, фондових і музейних матеріалів, зіставлення результатів польових описів із картографічними джерелами, укладання тематичних планів у ГІС, а також типологізацію ресурсів за критеріями геотуристичної цінності [4] (репрезентативність геологічної будови, пізнавальна

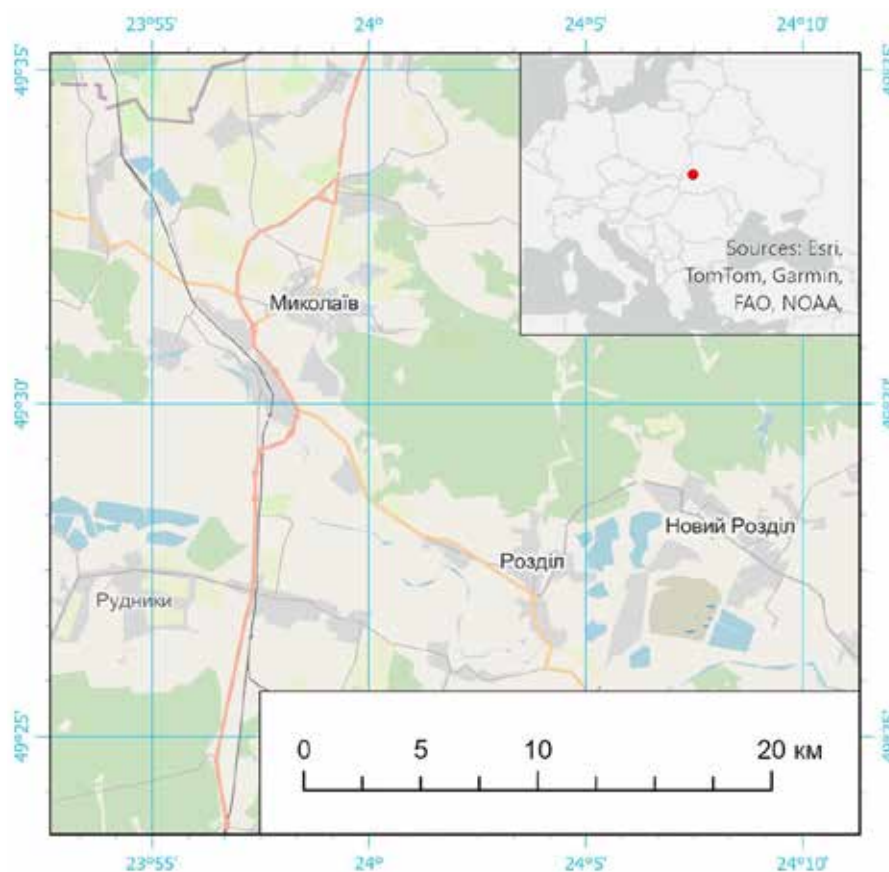

Рис. 1. Карта території досліджень

насиченість, безпека доступу, рекреаційна інфраструктура).

Узагальнення дало змогу ідентифікувати та окреслити найперспективніші для туристично-рекреаційного освоєння локації регіону, зокрема грот Прийма, печеру Лісна, систему кар'єрів Миколаївського Опілля, водні об'єкти басейну Барвінка та природні комплекси долини Дністра, а також поєднати їх із культурно-історичними ресурсами Стільська та Ілова для формування цілісних екскурсійних маршрутів.

Основною метою дослідження є ідентифікація та наукове обґрунтування туристично-привабливих об'єктів міста Миколаєва та його околиць, що мають потенціал для розвитку геотуризму та екскурсійної діяльності у межах Львівської області. Для досягнення мети досліджувались геологічні, геоморфологічні й гідрогеологічні особливості території з використанням польових і камеральних методів дослідження. Особлива увага приділялася характеристиці природних історико-культурних, археологічних і антропогенних об'єктів, які можуть стати основою екскурсійних маршрутів. Важливим завданням було визначення

рівня збереженості та туристичної цінності цих ресурсів з огляду на їх пізнавальне, рекреаційне та освітнє значення. Дослідження також передбачало аналіз можливостей інтеграції різних типів туристичних ресурсів у межах єдиного простору, що створює передумови для формування комплексних туристичних маршрутів. Особливу увагу приділено перспективам сталого розвитку [11], геотуризму та екскурсійної діяльності у регіоні наголошуючи на необхідності співпраці місцевих громад науковців і бізнесу. У статті підкреслено, що популяризація маловідомих об'єктів може підвищити загальну туристичну привабливість Львівщини і водночас активізувати економічний розвиток територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Західна та південна частини території зазнали і продовжують зазнавати значного антропогенного впливу. Аналіз господарської діяльності дозволяє виокремити два основні її напрямки, обидва з яких негативно позначилися на довкіллі. Першим є гірничопромисловий напрям. У Миколаєві та в сусідніх селищах Розвадів і Тростянець із середини XX ст. функціонують підприємства, що використо-

вують місцеву гірничу сировину (верхньокрейдові мергелі, міоценові вапняки та піски) для виробництва цементу, залізобетонних виробів, будівельних матеріалів. Найбільші з цих підприємств – завод «Миколаївцемент» (з 2021 р. входить до групи компаній SEMARK), завод «Хенкель Баутехнік» та підприємство ПБГ «Ковальська». У Новому Роздолі, Роздолі й довколишніх селах з кінця 1950-х рр. діяли підприємства з видобутку та переробки самородної сірки – зокрема, ДП «Сірка» та ПАТ «Нафтогазохімічне підприємство "Сірка"», які сьогодні практично не функціонують. Активна видобувна та переробна діяльність сформувала в межах території дослідження специфічний гірничо-промисловий рельєф – численні кар'єри, відстійники, хвостосховища, техногенні водойми тощо. Ці техногенні форми рельєфу відображені і в спеціалізованих геоекологічних дослідженнях регіону [8].

Другий з домінуючих напрямів господарського використання – сільськогосподарський. Придністровські території та долини приток Дністра (річок Щирки й Зубри) активно використовуються під ріллю та пасовища. Значні масиви сільськогосподарських угідь використовуються також на півночі досліджуваної зони – між Миколаєвом, Тростянцем та Сільським.

В інших частинах території антропогенний тиск був меншим, завдяки чому збереглися відносно цілісні природні ландшафти. Першочергово це стосується лісових масивів, що вкривають вододільні ділянки і розділяючи їх зниження рельєфу. Останні утворюють густу ярково-балкову мережу; найбільші й найглибші з понижень дреноються невеликими річками – Зуброю, Барбарою, Колодницею, Барвінком та їх притоками.

Культурно-історичні туристичні об'єкти. Досліджувана територія активно використовується мешканцями та приїжджими для екскурсійно-туристичних цілей. Найбільш відвідуваним об'єктом наразі є озеро Задорожнє (неофіційна назва – Байкал) – великий кар'єрний став, що в теплу пору року приймає багато туристів. У минулому на місці озера був вапняковий кар'єр глибиною 30–40 м, де видобували верхньокрейдові мергелі та вапняки для потреб цементної промисловості [3; 9, с. 29]. У 1970-х роках внаслідок активного розвитку карстових процесів кар'єр стрімко заповнився підземними водами, що унеможливило подальший видобуток. Таким чином утворилася значна штучна водойма –

затоплений Дроговизький кар'єр. Згодом цю водойму було адаптовано до рекреаційних потреб, і нині озеро використовується для пляжного і активного відпочинку. Влітку на численних пляжах відпочивають як місцеві мешканці, так і приїжджі туристи. Значні розміри озера (площа водної поверхні ~0,63 км², довжина берегової лінії понад 3 км) дозволяють організувати різноманітні види дозвілля. Зокрема, окрім купання, тут популярні занурення з аквалангом, катання на сапбордах, водних мотоциклах, катерах тощо. За потреби, відпочивальники можуть залишитися поблизу озера на кілька днів – поруч діють численні садиби та бази відпочинку, котеджі й гостели, а також заклади харчування (зокрема на пляжах працюють кафе Sky Lake, Baykal Resort, у с. Дроговиж – ресторан «Максим» тощо).

Серед культурно-історичних цікавинок регіону слід відзначити селище Розділ, яке має давню історію. За писемними джерелами, Розділ засновано у 1569 р., хоча перша письмова згадка датується 1462 р. У селищі збереглися такі пам'ятки, як палац Жевуських-Лянцкоронських XVIII–XIX ст., оборонний монастир кармелітів зі старовинним костелом Матері Божої Святого Скапулярію (XVII ст.), старе єврейське кладовище з добре збереженими мацеватами та ін. [13]. Історія палацу Жевуських-Лянцкоронських є особливо визначною. До початку Другої світової війни резиденцією володіла графська родина Лянцкоронських. Сам палац розташований у глибині парку площею близько 7 га. Впродовж XIX ст. та на початку XX ст. палац неодноразово перебудовувався, набувши рис англійської неоренесансної архітектури. Відомо, що наприкінці XIX ст. у палаці провели водогін, електричне освітлення (обладнання Siemens & Halske), телефонний зв'язок; парк було оздоблено рідкісними екзотичними рослинами. Графи Лянцкоронські зібрали в Роздолі унікальну колекцію мистецьких цінностей, яка не поступалася збіркам самого імператора Франца-Йосифа. Колекція включала старовинну і сучасну зброю, східні килими, західноєвропейські гобелени, порцеляну, багату бібліотеку (близько 20 тис. томів) та унікальну фототеку – приблизно 120 тис. фотографій найцінніших творів мистецтва з музеїв усього світу. На жаль, ці багатства були майже повністю втрачені у ході воєнних лихоліть. Під час Першої світової війни (1914 р.) місцеві мешканці пограбували палац; згодом, напередодні Другої світової, син власника граф Антоній Лянцкоронський вивіз найцінніше до

Відня, звідки колекцію реквізували нацисти. Частина творів мистецтва пізніше опинилася у музеях Варшави та Кракова, а те, що залишалося в Роздолі, було після 1939 р. вивезене радянською владою до Ермітажу та деяких українських музеїв. Зокрема відомо, що твори і об'єкти з роздільської колекції нині зберігаються в Одеському археологічному музеї, Дрогобицькому краєзнавчому музеї, замкових музеях Олеська, а також у Львові. Подібна доля спіткала і роздільську бібліотеку та фототеку: значна частина книжок (серед яких були і видання XIV ст.) та унікальні фотографії розпорошилися різними архівами і колекціями. На сьогодні роздільський палац і монастир перебувають у незадовільному, напівзруйнованому стані, потребують реставрації та належного догляду.

Неподалік згаданого озера Задорожного у селі Заклад привертає увагу велична будівля – палац благодійного закладу графа Станіслава Скарбека. Споруда збудована у стилі англійського неоренесансу в другій половині XIX ст. і зовні нагадує палац, хоча первісно виконувала соціальну функцію. Тут у 1840 р. був заснований «Доброчинний інститут для сиріт та убогих» – фактично сиротинець і будинок престарілих, найбільша на той час благодійна установа такого типу в Галичині. Ініціатор проєкту граф Скарбек продав значну частину своїх маєтків (включно зі Львівським театром) і землю, щоб звести цей заклад, де бездомні діти отримували притулок, освіту та опановували фах (наприклад, дівчата навчалися городництва, куховарства, шиття; хлопці – ремесел, навіть винокуріння). Одночасно тут могли проживати до 400 сиріт (бл. 250 хлопців і 150 дівчат) та 60 людей похилого віку. Після смерті Скарбека (1848 р.) заклад продовжував функціонувати майже до середини XX ст., переживши драматичні часи. За Першої світової війни, у 1917–1920 рр., в палаці розташовувався полк Будьонного, солдати якого спалили унікальну бібліотеку закладу і знищили чимало цінностей. У 1939 р. більшовицька влада ліквідувала родинну усипальницю Скарбека та могили на місцевому цвинтарі. У 1941 р. в одному з корпусів колишнього притулку радянська влада відкрила дитячий будинок, який незабаром було перетворено на в'язницю НКВС. Надалі радянське використання пам'ятки лише погіршило її стан: у 1984 р. на території палацу організовано Миколаївську виправну колонію № 50, а в головному корпусі розмістилася обласна психіатрична лікарня. Очевидно, що експлуатація

історичної будівлі як тюрми та психлікарні, не сприяла її збереженню: нині палац Скарбека перебуває у незадовільному стані, потребує реставраційних робіт. В одному з приміщень, зусиллями ентузіастів, створено символічну кімнату-музей «ZAKLAD», де представлені матеріали з історії цього закладу та постаті його фундатора.

Археологічні пам'ятки та воєнно-історичні об'єкти. У північній і північно-східній частині досліджуваної території, в районі сіл Стільсько, Дуброва та Ілів, виявлено унікальні археологічні пам'ятки, що датуються VII–X століттями. За даними низки дослідників, саме тут у середньовіччі могла розташовуватися столиця легендарної держави білих хорватів. Знахідки оборонних і культових споруд, численних курганів стали підставою для створення історико-культурного заповідника «Стільське городище» [1, с. 28, 10]. У складі заповідника охороняються залишки великого ранньосередньовічного поселення, відомого в літописах як Стільсько. Водночас сучасні наукові інтерпретації скептично оцінюють поширені раніше гіпотези. Зокрема, археолог Л. Войтович, проаналізувавши доступні європейські джерела, дійшов висновку, що у X ст. не існувало окремої «держави» Біла Хорватія в басейні верхнього Дністра [1, с. 19]. Очевидно, йдеться про поселення східних слов'ян, які населяли цю територію в той час. На думку Л. Войтовича, немає жодних доказів існування у Стільському підземних язичницьких чи християнських храмів, а також шлюзів на річці Колодниці (яка нібито була судноплавною в ті часи) – ці твердження належать більше до сфери історичних міфів. Сама ж назва Стільсько фігурує пізніше – у писемних джерелах XIV ст., але точне місце розташування літописного міста залишається дискусійним [1, с. 27].

Незважаючи на полеміку довкола інтерпретації, Історико-культурний заповідник «Стільське городище» сьогодні є важливою туристичною локацією регіону. Тут проводяться постійні археологічні розкопки (спільно силами місцевих фахівців та науковців Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ), що дозволяє отримувати нові дані про життя людей раннього середньовіччя, поповнювати фонди місцевого етнографічного музею (діє при школі с. Стільсько) та фонди археологічного музею у Львові. Серед найцікавіших об'єктів заповідника – городище-святилище в урочищі «Печера», скеля з трьома штучними печерами в с. Ілів, т.зв. «камінь-

дірявець» (камінь із пробитим отвором, імовірно культового призначення), комплекс скельних форм у Дуброві тощо (рис. 2).

На північній околиці Миколаєва знаходиться ще одна маловідома пам'ятка, яку іноді пов'язують з Стільським городищем – так званий «печерний комплекс білих хорватів». Йдеться про систему штучних печер і тунелів, вибитих у скелі Лиса гора поблизу міста. У народі й дотепер живе легенда, що ці ходи прорубали білі хорвати для язичницьких храмів. Однак дослідники-археологи висловлюють обґрунтований сумнів щодо настільки давнього походження комплексу. Існує версія, що тунелі на Лисій горі – це військові бункери, облаштовані австрійською армією напередодні Першої світової війни. На користь останньої гіпотези свідчать знахідки інших військових споруд того часу. Неподалік печер зберігся бетонований фортифікаційний об'єкт часів Першої світової – двоповерховий австрійський ДОТ (довготривала оборонна точка). Цей ДОТ розташований на високій (~30 м) скелі й свого часу слугував чудовим пунктом спостереження та центром управління артилерійським вогнем. З нього було добре видно долину Дністра і місто Миколаїв. Усередині збереглися вхід, два при-

міщення та сходи на другий рівень. Відомо, що під час Першої світової війни австрійські військові використовували печери Лисої гори для розміщення гаубиць та складів боєприпасів – виявлено опорний пункт «Углище» з ніші в скелі, де ймовірно зберігалися артилерійські снаряди та зброя. Сьогодні печерний комплекс на Лисій горі та австрійський ДОТ є цікавими об'єктами для любителів історії та військового туризму; їх відвідини часто поєднують з екскурсією до гроту Прийма, що розташований неподалік.

Природні та геотуристичні об'єкти. Територія досліджень багата також на привабливі природні та природно-антропогенні об'єкти. Серед найбільш відвідуваних і перспективних можна відзначити долину річки Дністер, ставок на річці Барвінок, карстові-суфозійні печери – грот Прийма та печеру Лісна («Мамонтова-Когутя»), а також численні кар'єри у Миколаєві та довкола нього.

Річка Дністер формує південну межу досліджуваного району. Її долина – традиційне місце літнього відпочинку біля води для місцевого населення та гостей. Окрім купання і пляжного дозвілля, на Дністрі популярні активні види туризму – сплави на каное, байдарках, катамаранах, спортивна риболовля

Рис. 2. Камінь-дірявець в с. Дуброва

тощо. На лівобережжі Дністра, поблизу сіл Верин і Крупське, створено ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Стариці Дністра». Під охороною тут перебувають унікальні прирічкові екосистеми – заболочені стариці (старі русла), незамерзаючі джерела, заплавні луки і ліси з рідкісними видами флори та фауни, занесеними до Червоної книги України. У с. Верин також охороняється ботанічна пам'ятка природи – «Віковий дуб», тисячолітній дуб черешчатий.

Східною межею досліджуваної території слугує притока Дністра – річка Барвінок. Вище по течії від м. Новий Розділ на Барвінку споруджено греблю, що утворила великий ставок (водосховище). Це місце відзначається винятково мальовничими ландшафтами завдяки поєднанню вкритих лісом пагорбів та водної поверхні. Вказана локація використовується для відпочинку і має рекреаційний потенціал. Тут можна організувати прогулянки на човнах, риболовлю, спостереження за птахами тощо.

З геоморфологічної точки зору, північна, більш підвищена частина території належить до Бібрсько-Миколаївського (Стільського) Опілля, що є складовою району Опілля – горбистої ділянки на заході Подільської височини [9, с. 43]. Вона вирізняється цікавими геолого-геоморфологічними особливостями, які зумовили появу ряду унікальних об'єктів, перспективних з огляду на геотуризм. У геологічній будові району беруть участь відклади чотирьох геологічних періодів – крейдового, палеогенового, неогенового і четвертинного [9, с. 38]. Верхньокрейдові породи (потужністю до 100 м) представлені журавненською (піски з прошарками пісковиків) і львівською світою (піскуваті мергелі). Палеогенові (еоценові) утворення відслонюється спорадично. У їх складі наявні глауконітові піски та пісковики, рідше мергелі й глини. Неогенові відклади (міоцен) представлені породами трьох світів: опільської, тираської і косівської. Найбільше поширення мають опільські вапняково-піщані відклади, що містять шари глауконітових пісків, органогенні та хемогенні вапняки, рідше глини. Власне ці породи розробляються для потреб цементної промисловості (вапняки) та виготовлення силікатної цегли (піски). Тираська світа характерна наявністю гіпсів, ангідритів, сірковмісних метасоматичних вапняків та глин – їх освоєння пов'язане з видобутком самородної сірки (цю діяльність провадили в Новому Роздолі і околицях у ХХ ст.). Косівська світа міоцену складена переважно глинами, що правлять за сировину

для цементної та керамічної промисловості. Четвертинні відклади представлені лесами (еолово-делювіальні суглинки), а також пролювіальними, гравітаційними та алювіальними відкладами плейстоцену і голоцену.

З міоценовими породами Опілля пов'язано кілька відомих і потенційних геотуристичних об'єктів. З-поміж них виокремимо принаймні три найбільш цікаві. Перший – карстово-суфозійна печера «Лісна» (інша назва – «Мамонтова-Когутя»), розташована на північ від смт Розділ, у правому схилі долини правої притоки р. Колодниці, навпроти озера Лісного (рис. 3). Печеру було відкрито у 2012 р. львівським спелеологом Михайлом Палюхом. Вона сформована у складно побудованій і дуже тріщинуватій товщі осадових відкладів – чергуванні органогенних (літотамнієвих, детритових) та хемогенних вапняків з прошарками теригенних піщано-мергелистих порід. Спелеологічними дослідженнями встановлено, що печера має кілька залів різних розмірів; частина ходів завалена або є тупиковими. Наразі закартовано понад 200 м підземних ходів, причому завали в окремих галереях дають надію на відкриття нових ділянок. У печері проживають кілька десятків кажанів щонайменше трьох видів, що додає їй природоохоронної цінності. Через високу тріщинуватість порід відвідування печери ускладнене – перед потенційним туристичним використанням необхідно провести заходи з техніки безпеки (закріпити чи усунути найбільш нестабільні брили порід). Окрім власне печери, цікавим є також відслонення нижніх шарів опільської світи (надкрейдової частини розрізу), яке може зацікавити фахівців-геологів, палеонтологів і палеогеографів своїми літологічними та фауністичними особливостями (рис. 4).

Наступний об'єкт – ще одна карстово-суфозійна печера (грот) Прийма, розташована за ~2 км на північний захід від с. Верин, у стінці великого яру (сухого каньйону), що тягнеться до Дністра (рис. 5). Відклади, в яких утворився грот Прийма, належать до середньої та верхньої частини опільської світи і представлені дуже піщаними вапняками. Під впливом карстово-суфозійних процесів та вивітрювання частина порід була винесена, що й створило порожнини. У комплексі урочища Прийма на сьогодні знайдено три рівні печер. Грот вирізняється не лише мальовничістю, а й визначною археологічною цінністю. У 2004 р. львівський археолог Леонід Мацкевий під час розкопок в урочищі Прийма

Рис. 3. Вхід в перечу Лісна («Мамонтова-Когутя»)

Рис. 4. Відслонення опільської світи поблизу печери Лісна

виявив сліди проживання неандертальців близько 45 тис. років тому [12]. Серед знайдених артефактів – крем'яні знаряддя, кістки тварин (зокрема печерного ведмедя), а також рештки кількох особин людини. Зокрема, були розкопані фрагменти кісток жінки-неандертальця та декількох дітей, вік яких становить ~45,5 тис. років. Це одна з найдавніших відомих пам'яток перебування людини на території всієї України. Прийма вважається найстарішим палеолітичним поселенням табірного типу на теренах материкової України. На підставі цих знахідок дослідники роблять висновок, що урочище Прийма слугувало стоянкою мисливців-неандертальців: взимку вони тимчасово жили в печерах, полюючи на великих тварин за допомогою списів з кам'яними наконечниками, а з настанням потепління залишали табір. Ці наукові відкриття надали гроту Прийма статусу пам'ятки природи та археології європейського значення [12]. Сьогодні грот приваблює і професійних дослідників, і туристів-любителів старовини. Окрім самого гроту, варто оглянути і згаданий вище сухий каньйон – вузьку мальовничу долину, сформовану у тих самих породах. Близьке розташування гроту та каньйону дозволяє відвідати обидва об'єкти в рамках однієї мандрівки.

На відстані ~1,5–2 км на захід від гроту Прийма розташовано кілька великих вапнякових кар'єрів, де раніше видобували, та подекуди й досі видобувають, сировину

для цементної і будівельної промисловості [3; 8]. Ці кар'єри розробляють згадані вище потужні (до 100 м) неогенові відклади. Частина кар'єрів нині відпрацьована і не експлуатується, проте досі не рекультивована. Відкриті високі уступи, хаотичні насипи породи, озерця у вибоях – усе це справляє враження своєрідного «марсіанського» ландшафту. Попри антропогенний характер, такі локації є надзвичайно цікавими для проведення тематичних екскурсій – як для фахівців (геологів, географів, екологів), так і для любителів природи. На стінках кар'єрів добре видно розріз неогенових відкладів – чергування різних типів вапняків (органогенних, хемогенних) та теригенних порід (пісковиків, пісків, мергелів). Тут можна спостерігати також і наслідки геодинамічних процесів, зокрема різновікові карстові та карстово-суфозійні форми. У стінках кар'єрів присутні як сучасні (активні) карстові порожнини, так і реліктові (заповнені осадам) карстові ніші та западини, діаметром до кількох метрів. Такі об'єкти дозволяють наочно продемонструвати еволюцію природного середовища регіону в неогені, привертаючи увагу як науковців, так і студентської молоді, краєзнавців тощо.

Висновки. Поданий у статті аналіз туристично привабливих об'єктів свідчить про значний екскурсійно-туристичний потенціал міста Миколаєва та його околиць. На порівняно невеликій площі тут зосереджено різнома-

Рис 5. Грот (печера) Прийма

нітні об'єкти – від природних пам'яток (геологічних, гідрологічних) до історико-культурних та археологічних. Багато з них є унікальними для Львівщини і здатні привабити туристів за належного промоційного підходу. Втім подальший розвиток цього перспективного напрямку вимагатиме активної взаємодії різних стейкхолдерів. Необхідна співпраця адміністрацій Миколаївської, Розвадівської, Тростянецької та Новороздільської територіальних громад,

а також обласного управління туризму, бізнес-спільноти та науковців. Популяризація описаних туристичних об'єктів сприятиме підвищенню обізнаності населення і гостей регіону, вихованню любові до рідного краю. Водночас розвиток туризму позитивно вплине на економіку громад – сприятиме появі нових закладів гостинності, розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць та покращенню добробуту місцевих мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтович Л. В. Стільсько: між фактами і вигадками. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2020. Вип. 33. С. 13–37. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2020-33-13-37>
2. Герасименко В. Г., Гаврилова О. М. Вплив воєнних дій на туристичну галузь України: тенденції та перспективи розвитку внутрішнього туризму. *Географія та туризм*. 2022. Вип. 1. С. 45–56.
3. Горішний П. Геоморфологічна будова Розвадівського кар'єру (Львівська область). *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій*. 2016. Вип. 1(6). С. 66–75.
4. Грицишин А. М. Концептуальні засади формування туристичних кластерів на Львівщині. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2019. Вип. 53. С. 102–110.
5. Департамент туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації. Звіт про стан розвитку туризму та курортів у Львівській області за 2023 рік. Львів, 2024. 85 с.
6. Державна служба статистики України. Туристична діяльність в Україні у 2022–2023 роках. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.09.2025).
7. Дмитрук Р., Яцишин А., Каднічанський Д., Рагуліна М., Андрейчук Ю. Туристичний потенціал східної частини Львівської тг – сучасний стан та перспективи розвитку. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій*. 2025. Вип. 1 (18). С. 194–214.
8. Іванов Є. А. (ред.) Геоєкологія Львівської області : монографія. Львів : Простір-М, 2011. 606 с.
9. Ковальчук І. П., Іванов Є. А. (ред.) Геоєкологічне моделювання стану пам'яток природи та історії : монографія. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 214 с.
10. Львівська обласна державна адміністрація. Новини та аналітичні звіти.
11. Любіцева О. О., Григор'єва І. Ю. Туризм як чинник сталого розвитку територій : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 312 с.
12. Мацкевий Л. Підсумки досліджень палеоліту та мезоліту в печерах Заходу України. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2005. Вип. 9. С. 90–134.
13. Степанченко О. А. Туристичні ресурси Львівської області: формування та розвиток : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 270 с.
14. Українська асоціація туристичних агентств. Внутрішній туризм в умовах війни: аналіз змін та нових маршрутів. Аналітичний звіт. Київ, 2023. 45 с.
15. Яцишин А., Дмитрук Р., Гавінський А. Природопізнавальні та геоархеологічні маршрути східної частини Львова. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій*. 2021. № 1 (12). С. 155–179.

REFERENCES:

1. Voitovych L. V. (2020) Stilsko: mizh faktamy i vyhadkamy [Stilsko: between facts and fiction]. *Ukraine: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, no. 33, pp. 13–37. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2020-33-13-37> (in Ukrainian)
2. Herasymenko V. H., Havrylova O. M. (2022) Vplyv voiennykh dii na turystychnu haluz Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku vnutrishnoho turyzmu [The impact of military operations on the tourism industry of Ukraine: trends and prospects for the development of domestic tourism]. *Heohrafiia ta turyzm*, no. 1, pp. 45–56. (in Ukrainian)
3. Horishnyi P. (2016) Heomorfologichna budova Rozvadivskoho kariery (Lvivska oblast) [Geomorphological structure of the Rozvadivsky quarry (Lviv region)]. *Problemy heomorfologii i paleoheohrafiy Ukrainskykh Karpat i prylehlykh terytorii*, no. 1(6), pp. 66–75. (in Ukrainian)

4. Hrytsyshyn A. M. (2019) Kontseptualni zasady formuvannia turystychnykh klasteriv na Lvivshchyni [Conceptual principles of the formation of tourist clusters in the Lviv region]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia heohrafična*, no. 53, pp. 102–110. (in Ukrainian)
5. Departament turizmu ta kurortiv Lvivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii (2024) Zvit pro stan rozvytku turizmu ta kurortiv u Lvivskii oblasti za 2023 rik [Department of Tourism and Resorts of the Lviv Regional State Administration. Report on the status of tourism and resort development in the Lviv region for 2023]. Lviv. 85 p. (in Ukrainian)
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Turystychna diialnist v Ukraini u 2022–2023 rokakh [State Statistics Service of Ukraine. Tourism activity in Ukraine in 2022–2023]. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed September 11, 2025).
7. Dmytruk R., Yatsyshyn A., Kadnichanskyi D., Rahulina M., Andreichuk Yu. (2025) Turystychnyi potentsial skhidnoi chastyny Lvivskoi th – suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Tourism potential of the eastern part of the Lviv region – current state and development prospects]. *Problemy heomorfologii i paleoheohrafii Ukrainskykh Karpat i prylehlykh terytorii*, no. 1(18), pp. 194–214. (in Ukrainian)
8. Ivanov Ye. A. (red.) (2011) Heoekolohiia Lvivskoi oblasti: monohrafiya [Geoecology of Lviv region: a monograph]. Lviv: Prostir-M. 606 p. (in Ukrainian)
9. Kovalchuk I. P., Ivanov Ye. A. (red.) (2010) Heoekolohichne modeliuвання стану пам'яток природи та історії: monohrafiya [Geoecological modeling of the condition of natural and historical monuments: a monograph]. Lviv: VTs LNU im. I. Franka. 214 p.
10. Lvivska oblasna derzhavna administratsiia. Novyny ta analitychni zvity [News and analytical reports]. (in Ukrainian)
11. Liubitseva O. O., Hryhorieva I. Yu. (2021) Turyzm yak chynnyk staloho rozvytku terytorii [Tourism as a factor in sustainable development of territories]. navchalnyj posibnyk [a textbook]. Kyiv : VPTs «Kyivskyi universytet». 312 p. (in Ukrainian)
12. Matskevych L. (2005) Pidsumky doslidzhen paleolitu ta mezolitu v pecherakh Zakhodu Ukrainy [Results of Paleolithic and Mesolithic research in caves of Western Ukraine]. *Materialy i doslidzhennia z arkheologii Prykarpattia i Volyni*, no. 9, pp. 90–134. (in Ukrainian)
13. Stepanchenko O. A. (2020) Turystychni resursy Lvivskoi oblasti: formuvannia ta rozvytok: monohrafiia [Tourist resources of Lviv region: formation and development: a monograph]. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 270 p. (in Ukrainian)
14. Ukrainska asotsiatsiia turystychnykh ahentstv (2023) Vnutrishnii turizm v umovakh viiny: analiz zmin ta novykh marshrutiv [Domestic tourism in wartime: analysis of changes and new routes]. *Analitychnyi zvit*, Kyiv. 45 p. (in Ukrainian)
15. Iatsyshyn A., Dmytruk R., Havinskyi A. (2021) Pryrodopiznavalni ta heoarkheolohichni marshruty skhidnoi chastyny Lvova [Nature and geoarchaeological routes of the eastern part of Lviv]. *Problemy heomorfologii i paleoheohrafii Ukrainskykh Karpat i prylehlykh terytorii*. no 1(12). pp. 55–179. (in Ukrainian)